

सामाजिक न्याय विभागांतर्गत कार्यरत असणा-या विमुक्त जाती, भटक्या जमातीच्या मुलांसाठी, ऊसतोड कामगारांच्या मुलांसाठी असलेल्या आश्रमशाळांचे स्थलांतरण व हस्तांतरण करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन

सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक:- विभशा-२००७/प्र.क्र. ९२/मावक-६,
मंत्रालय विस्तार भवन, मुंबई ४०० ०३२.
दिनांक :- १ ऑगस्ट, २००७.

- वाचा :- १) शासन निर्णय,समाजकल्याण,सांस्कृतिक कार्य,क्रीडा व पर्यटन विभाग,
क्रमांक-व्हीएस-१०९०/४५४४/(१४५)/मावक-४, दि.२२ जून १९९०.
२) शासन निर्णय,समाजकल्याण,सांस्कृतिक कार्य,क्रीडा व पर्यटन विभाग,
क्रमांक-व्हीएस-१०९०/४५४४/(१४५)/मावक-४, दि.६ सप्टेंबर १९९४.

प्रस्तावना :- सामाजिक न्याय विभागांतर्गत विमुक्त जाती, भटक्या जमातीच्या, ऊसतोड कामगारांच्या मुलांसाठी निवासाची सोय उपलब्ध करून त्यांना शिक्षण देण्यासाठी आश्रमशाळा योजना कार्यान्वित आहे. सेवाभावी संस्थांना सहाय्यक अनुदान देऊन त्यांना आश्रमशाळा योजनेअंतर्गत आश्रमशाळा चालविण्यासाठी या विभागामार्फत परवानगी देण्यात येते, आश्रमशाळा देण्यासाठी त्या परिसरातील त्या त्याप्रवर्गाची लोकसंख्या, भौगोलिक परिस्थिती, उपलब्ध सोयी-सुविधा, संबंधित सेवाभावी संस्थेची गुणवत्ता इ.गोष्टी लक्षात घेऊन आश्रमशाळेचे ठिकाण व संस्था निश्चित केली जाते, परंतु काही प्रकरणी आश्रमशाळा अन्य ठिकाणी स्थलांतरित करण्यासाठी शासनाची परवानगी मागण्यासाठी शासनाकडे प्रस्ताव प्राप्त होतात, तसेच एका संस्थेस मंजूरी दिल्यानंतर सदर संस्था असमर्थ असते किंवा त्या संस्थेकडून स्वेच्छेने दुस-या अन्य संस्थेकडे आश्रमशाळा हस्तांतरणासाठी शासनाकडे प्रस्ताव प्राप्त होतात. स्थानिक, भौगोलिक परिस्थिती व संस्थेची गुणवत्ता इ.बाबी लक्षात घेऊन आश्रमशाळांना मंजूरी देण्यात येत असल्यामुळे मंजूरीच्या ठिकाणाहून अन्यत्र स्थलांतरण तसेच एका संस्थेकडून दुस-या संस्थेकडे हस्तांतरण करणे म्हणजे आश्रमशाळा मंजूरीच्या तत्वाशी सुसंगती नाही. यासाठी अशाप्रकारच्या प्रस्तावांना आळा घालण्यासाठी कडक धोरण अवलंबिण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. त्यानुसार शासनाने खालीलप्रमाणे निर्णय घेतला आहे.

शासन निर्णय :- स्वयंसेवी संस्थेमार्फत चालविण्यात येणा-या कोणत्याही निवासी आश्रमशाळेचे स्थलांतरण तसेच व्यवस्थापन अन्य दुस-या संस्थेकडे हस्तांतरण संबंधित संस्थेच्या स्वेच्छेनुसार करण्यास पुढील ३ (तीन वर्षे) वर्षांपर्यंत कोणत्याही प्रकारचे अनुदान देय होणार नाही या अटीस अधीन राहून शासनाकडून परवानगी देण्यात येईल. तसेच एका विशिष्ट ठिकाणी आश्रमशाळा मंजूर केली असेल अशा ठिकाणच्या १० कि.मी. परिसरात प्रशासकीय अथवा सोयीच्या कारणास्तव सदर आश्रमशाळा स्थलांतरित करणे गरजेचे आहे असे शासनाचे मत झाल्यास, प्रकरणनिहाय गुणवत्तेच्या आधारे गुणानुक्रमे विचार करून शाळा अन्य ठिकाणी स्थलांतरित करण्यास पुढील अटीच्या अधीन राहून परवानगी देण्यात येईल.

प्राथमिक / माध्यमिक निवासी शाळेच्या स्थलांतरणासाठी अटी व शर्ती

१) शासनाने मान्य केलेल्या बृहत आराखड्याप्रमाणे संस्थेच्या आश्रमशाळेचे ठिकाण असल्यास व त्याठिकाणी संबंधित संवर्गाची लोकसंख्या निकषाप्रमाणे असून विद्यार्थी संख्या पुरेशी आहे व सर्व प्रकारच्या

मूलभूत सोयी-सुविधा निवासी शाळेसाठी उपलब्ध करून देत आहे अशा परिस्थितीत शाळेच्या स्थलांतरास मान्यता देता येणार नाही. मात्र खालील बाबी लक्षात घेऊन राज्य शासन / संचालक एखाद्या विशिष्ट परिस्थितीत स्थलांतरास परवानगी देईल.

२) आश्रमशाळा ज्याठिकाणी कार्यान्वित आहे अशाठिकाणी सिंचन प्रकल्प अथवा इतर सार्वजनिक उपक्रम सुरु होणार असतील व त्यासाठी सदरच्या जागेचे अधिग्रहण करणे आवश्यक असेल किंवा पूर, भूकंप इत्यादीसारख्या नैसर्गिक आपत्तीचा धोका असेल किंवा

३) सध्या निवासी शाळा ज्याठिकाणी आहे त्या सभोवतालची अनेक गावे दुसरीकडे वसाहतीसाठी गेल्यामुळे किंवा इतर कारणांमुळे निवासी शाळेच्या टापूत असलेली लोकसंख्या कमी झाल्यामुळे निवासी शाळेतील विद्यार्थ्यांची संख्या ५०% पेक्षा कमी असल्यास किंवा

४) ज्याठिकाणी निवासी शाळा असेल त्याठिकाणी मूलभूत सोयी उदा.जमिनीची उपलब्धता, वीज व पाण्याची उपलब्धता इत्यादीबाबत गंभीर समस्या असल्यास किंवा जातीय तणाव, गटबाजीचा संघर्ष इत्यादी मोठ्या प्रमाणात वाढणे यासारख्या सार्वजनिक अशांततेच्या घटना वारंवार घडल्यामुळे निवासी शाळेची विद्यमान जागा असुरक्षित असल्यास त्या जिल्ह्यात १० कि.मी.च्या परिसरातील अन्य ठिकाणी लोकसंख्या व शाळा सुरु करण्यास प्राथमिक व मूलभूत सोयी-सुविधा उपलब्ध असल्यास त्याठिकाणी स्थलांतरास परवानगी शासनाच्या पूर्व परवानगीने, संचालक, विजाभज व संचालक,समाजकल्याण यांच्याकडून दिली जाईल.

५) सध्या चालू असलेल्या शाळेच्या ठिकाणी वीज, पाणी, इमारत, मैदान किंवा अन्य स्थानिक अपु-या सोयीमुळे किंवा स्थानिक प्रासंगिक कारणामुळे एखाद्या शाळेचे स्थलांतर त्याच शाळेच्या परिसरात १० कि.मी.चे अंतरावर करणे आवश्यक असल्यास वस्तुस्थितीचा अहवाल प्राप्त करून घेऊन शासनाच्या पूर्व परवानगीने संचालक अशी परवानगी नवीन ठिकाणी संस्थेने केलेल्या मूलभूत सुविधा लक्षात घेऊन देतील.

६) ज्याठिकाणी संस्था स्थलांतराची विनंती करित असेल व अ.क्र.१ मध्ये नमूद केलेल्या सोयी-सुविधा प्रचलित शाळेच्या ठिकाणी उपलब्ध नसेल व संबंधित संवर्गाची विद्यार्थी संख्या कमी असेल, शाळा / संस्था स्थलांतराच्या ठिकाणापासून मूलभूत सोयी-सुविधा उपलब्ध करून देत असेल व संबंधित ठिकाण बृहत आराखडयामध्ये समाविष्ट असेल तर अशा ठिकाणी शाळा स्थलांतरास मंजूरी देण्याचा शासन विचार करेल.

७) एखाद्या विशिष्ट परिस्थितीत एखाद्या शाळेचे स्थलांतर करण्यास विशिष्ट बाब म्हणून मंजूरी देण्याचे अधिकार शासनाचे राहतील.

८) कोणत्याही आश्रमशाळेचे स्थलांतर अन्य ठिकाणी केल्यास संबंधित संस्थेला अनुदान देय ठरणार नसल्याने त्या आश्रमशाळेतील शिक्षक / शिक्षकेतर कर्मचा-यांचे वेतन अदा करण्याची जबाबदारी त्या दरम्यान सर्वस्वी संस्थेवर राहिल.

९) शासनाच्या मान्यतेशिवाय निवासी शाळेचे स्थलांतरण केल्यास ते अवैध ठरविण्यात यावे व त्यामुळे उद्भवणारे विविध प्रश्न उदा.कर्मचारी, स्थावर जंगम मालमत्ता व विद्यार्थी संख्या याबाबत राज्य शासनाची कोणतीही जबाबदारी रहाणार नाही. संबंधित निवासी शाळेची मान्यता आपोआप रद्द समजण्यात येईल. अशा रद्द झालेल्या शाळेचे हस्तांतरण विहित मार्गाने अन्य संस्थेला हस्तांतरण करण्याचे अधिकार शासनास राहतील.

प्राथमिक / माध्यमिक निवासी शाळेच्या हस्तांतरणासाठी अटी व शर्ती

१) स्वयंसेवी संस्थेमार्फत चालविण्यात येणा-या कोणत्याही निवासी शाळेचे व्यवस्थापन सार्वजनिक हितास बाधा येईल अशारितीने चालविण्यात येत असेल तर व असे राज्य शासनाचे मत झाल्यास अशा व्यवस्थापनाची चौकशी करण्यात येईल.

२) चौकशी केल्यानंतर सदरच्या निवासी शाळेचे व्यवस्थापन सार्वजनिक हिताच्या दृष्टीने अन्य व्यवस्थापनाकडे हस्तांतरण करणेबाबत शासनाची खात्री झाल्यानंतर सदरील निवासी शाळेचे व्यवस्थापन जुन्या संस्थेकडून काढून घेऊन अन्य संस्थेला गुणवत्तेनुसार व विहित मार्गाने हस्तांतरण करण्यात येईल.

हस्तांतरणाबाबतचे सर्व अधिकार शासनास राहतील. हस्तांतरणासाठी मुख्यत्वे खालील कारणांचा समावेश राहिल
:

- अ) शाळेचा शैक्षणिक दर्जा न राखणे.
- ब) निवासी विद्यार्थ्यांना भोजन, शैक्षणिक सुविधा पुरेशा प्रमाणात उपलब्ध करून न देणे.
- क) संस्थेची आर्थिक स्थिती सुस्थितीत नसणे.
- ड) विद्यार्थ्यांच्या निवासाकरिता इमारत उपलब्ध करून न देणे तसेच पाणी, वीज, स्वच्छतागृहे, स्नानगृहे इत्यादी सुविधा उपलब्ध नसणे.
- इ) निवासी शाळेचे कामकाज शासनाच्या धोरणाला बाधा येईल असे चालविणे.
- ई) शाळेच्या कामकाजावर व्यवस्थापनाच्या निष्काळजीपणामुळे उद्भवणा-या गंभीर घटना, उदा. विद्यार्थ्यांचा मृत्यू, सर्पदंश व अन्य घटना.
- फ) कर्मचा-यांच्या नियमबाह्य नियुक्त्या, वेतनामध्ये अनियमितता.
- ज) शिक्षक / शिक्षकेतर कर्मचारी वर्ग व व्यवस्थापन यांचेमधील विसंवाद.
- ह) आरक्षण व बिंदू नामावली नियम न पाळता नियमबाह्य नियुक्त्या.
- ळ) राज्य शासनाचे / शासनाचे अंमलबजावणी अधिकारी / क्षेत्रीय अधिकारी यांचे आदेश न पाळणे.
- क्ष) एखाद्या विशिष्ट परिस्थितीत एखाद्या शाळेचे हस्तांतर विशिष्ट बाब म्हणून मंजूरी देण्याचे अधिकार शासनाचे राहतील.
- ज्ञ) कोणत्याही आश्रमशाळेचे हस्तांतर अन्य संस्थेकडे केल्यास संबंधित संस्थेला अनुदान देय ठरणार नसल्याने त्या आश्रमशाळेतील शिक्षक / शिक्षकेतर कर्मचा-यांचे वेतन अदा करण्याची जबाबदारी सर्वस्वी संस्थेवर राहिल.

३) यापैकी सर्व किंवा अंशतः कोणत्याही कारणामुळे शाळा योग्य प्रकारे चालविण्यास संस्था असमर्थ ठरत असेल तर अशा प्रकरणात कारवाई (मान्यता रद्द करणे, हस्तांतरण करणे इ.) करण्याचे अधिकार राज्य शासनाचे राहतील. हस्तांतरणापूर्वी मूळ संस्थेच्या आश्रमशाळा चालविण्याचे अधिकार (आश्रमशाळेची मान्यता रद्द करणे) प्रचलित कार्यपद्धती अमलात आणून शासन काढून घेईल.

२. संबंधित संस्थांनी परस्पर संगनमताने शासनाच्या मान्यतेशिवाय निवासी शाळेचे हस्तांतरण केल्यास ते अवैध ठरविण्यात यावे व त्यामुळे उद्भवणारे विविध प्रश्न उदा. स्थावर जंगम मालमत्ता, कर्मचारी / विद्यार्थी संख्या याबाबत राज्य शासनाची कोणतीही जबाबदारी रहाणार नाही. संबंधित निवासी शाळेची मान्यता आपोआप रद्द समजण्यात येईल.

वरील बाबी निदर्शनास आल्यानंतर या प्रकरणाची स्वतंत्र चौकशी करून गंभीर बाबी आढळून आल्यास व्यवस्थापनाला आवश्यक ते म्हणणे मांडण्याची संधी देण्यात येईल व त्या कालावधीमध्ये सुधारणा न झाल्यास संबंधित निवासी शाळेचे व्यवस्थापन अन्य इतर स्वयंसेवी संस्थेकडे विहीत मार्गाने हस्तांतरित करण्यात येईल व ही बाब मूळ संस्थेला बंधनकारक राहिल.

३. निवासी शाळेचे हस्तांतरण केल्यानंतर शाळेच्या कामकाजासंदर्भात पूर्वीच्या व्यवस्थापनाचा कोणताही संबंध राहणार नाही. त्याचबरोबर आश्रमशाळांबाबतचे सर्व आर्थिक व्यवहार आपोआप बंद होऊन शाळांबाबतची सर्व दायित्वे आपोआप संपुष्टात येतील.

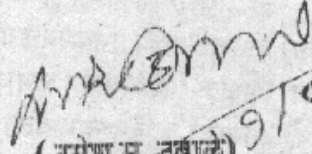
४. निवासी शाळेच्या हस्तांतरणानंतर शाळेमध्ये कार्यरत असलेल्या सर्व शिक्षक / शिक्षकेतर कर्मचा-यांचे हस्तांतरण त्या तारखेपासून नवीन संस्थेकडे वर्ग होईल. मात्र, अस्थायी व नियमानुसार पात्र नसलेल्या कर्मचा-यांना हस्तांतरण होण्याचा हक्क राहणार नाही. निवासी शाळेचे हस्तांतरण ज्या कर्मचा-यांना मान्य नाही अशा कर्मचा-यांबाबत आवश्यक ती वेतनाची भरपाई संस्थेमार्फत देण्यात येईल व त्यांच्या सेवा आपोआप संपुष्टात

येतील. मूळ संस्थेकडून निवासी शाळेचे हस्तांतरण नवीन संस्थेकडे झाल्यानंतर शासकीय निधीतून निवासी शाळेसाठी उपलब्ध करून दिलेल्या सर्व मालमतीचे हस्तांतरण तसेच दस्तऐवज नवीन संस्थेकडे हस्तांतरित करण्यात येईल. राज्य शासनास आवश्यक वाटल्यास योग्य असे आदेश नवीन संस्थेला देण्यात येतील.

५. सदर शासन निर्णय निर्गमित झाल्याच्या दिनांकापासून अंमलात येईल.

६. सदर शासन निर्णय शासनाच्या संकेत स्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक सांकेतांक क्रमांक २००७३०८०११३३६२३००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

(रमेश म. वडाळे)
११/११/२००७
प्रधान सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति :-

संचालक, विजापूर, पुणे

सर्व विभागीय समाजकल्याण अधिकारी

सर्व विशेष जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी

मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव

मा. राज्यमंत्री, विजापूर यांचे खाजर्ग सचिव

शिक्षण संचालक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे

सर्व शिक्षण उप संचालक

सर्व शिक्षणाधिकारी, जिल्हा परिषद

सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी, जिल्हा परिषद

महालेखापाल, महाराष्ट्र १/२ मुंबई / नागपूर (लेखा परिक्षण / लेखा व अनुसंधान)

मुख्य लेखापरिक्षक, स्थानिक निधी लेखा, मुंबई

सर्व उप मुख्य लेखा परिक्षक स्थानिक निधी लेखा,

सह संचालक, लेखा व कोषागार, मंत्रालय, मुंबई - ४२

निवड नस्ती, का- मावक-६